

“RİSK” KAVRAMINDAN HAREKETLE TÜRKİYE’DEKİ “SİGORTACILIK” SEKTÖRÜ ÜZERİNE DEĞERLENDİRMELER

*Arş. Gör. Abdülkadir PEHLİVAN**

ÖZET

Bu çalışmada, risk kavramının ne anlama geldiği, hangi kavramlarla ilişkili olduğu ortaya koyulmaya çalışılacak; buradan hareketle, Türkiye’deki sigorta sektöründe neler yapılabileceği üzerine değerlendirmelerde bulunulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Risk kavramı, sigortacılık sektörü.

EVALUATIONS on INSURANCE SECTOR in TURKEY in Terms of "RISK" CONCEPT

ABSTRACT

In this article, implications of risk concept will be discussed at first. After that the insurance sector in Turkey will be evaluated in terms of the implications of risk concept.

Key Words: Risk concept, insurance sector.

1. GİRİŞ

Yediğimiz yemek, soluduğumuz hava, alışkanlıklarımız ve yaşam tarzımız; bütün bunların bizlere ne tür etkilerinin olabileceği, hala önemli ölçüde belirsizlik içermektedir. Oysa insan, belirsizlikten kaçınmak, belirsizliğin getirdiği riskleri bertaraf etmek istemektedir. Hatta modern insan, içten içe sanki risksiz bir dünyada yaşama hakkına sahip bir varlık olduğunu düşünmektedir¹.

Hemen her gün, bir şeylerin kişiler ve kurumlar için risk oluşturduğunu belirten haberlerle karşılaşırız. Üstelik bu risklerin ö-

* Karadeniz Teknik Üniversitesi, İİBF – İşletme Bölümü

¹ Boholm, Asa, “The Cultural Nature of Risk: Can There Be an Anthropology of Uncertainty?”, *Ethnos*, Cilt: 68, Sayı: 2, 2003, s. 159.

nemli bir bölümünü kendi elimizle ürettiğimiz riskler oluşturuyor. Bu durumu U. Beck, “risk toplumu” şeklinde kavramsallaştırıyor².

Ne var ki, bütün bu risk haberleri, riskin ne olduğu konusunda kesin bir bilgiye sahip olduğumuzu varsayıyor. Oysa, risk kavramı üzerine yapılacak bir okuma, risk hakkında sahip olduğumuz bilgilerin doyurucu olmaktan uzak olduğunu gösteriyor. Risk kavramı üzerine eğilince, karşımıza bir dizi başka kavram çıkıyor: Belirsizlik, şans, kader, kontrol, kültür, vs. Ayrıca, risk konusu, bir kişinin veya şirketin sorunu olmaktan da öte, her geçen gün siyasal bir konu haline alıyor³. Bir ülkenin şirketinin bir başka ülkeyi tehdit edecek bir biçimde çevre kirliliğine neden olması ve bunun o ülkede yaşayan insanların sağlığı üzerinde ciddi riskler oluşturması, iki ülke arasında diplomatik krizin yaşanmasına yol açabiliyor veyahut da iki ülke arasındaki sorunlar, ancak siyasal yollarla çözüme kavuşturulabiliyor. Nitekim, 1999 yılında PPK lideri Abdullah Öcalan’ın yakalanmadan önce İtalya’da kalması, İtalyan şirketi Benetton’un Türkiye’deki pazar payını kaybetme riskini de beraberinde getirmişti.

Bu çalışmada, her gün kendi yaşamı ve yönettiği işletme hakkında kararlar vererek risk üstlenenlerin, aslında ne yapabileceklerini (tersten söylersek, neleri yapamayacaklarını) anlamaya yardımcı olacak bir gezintiye çıkılacaktır. Bu yapılırken, risk kavramı hakkında daha önce farkında olunmayan bazı noktaların altının çizilebileceği ve bu sayede, ülkemizde, sigorta sektörünün gelişmeşişinin nedenleri üzerinde bir takım genellemelere gidilebileceği düşünülmektedir.

2. RİSK: KAVRAMIN TARİHSEL GELİŞİMİ

Hemen belirtelim ki, risk kavramını anlamaya çalışmak, içeri-mi/kapsadığı şeyler hakkında konuşmak, riski tanımlamaktan hem daha kolay hem de daha mantıklı gözükmektedir. Çünkü riski tanımlamaya yönelik çabaların başarısızlıkla sonuçlandığı görülmektedir⁴.

² Gregersen, N. Henrik, “Risk and religion: Toward a theology of risk taking”, *Zygon*, Cilt: 38, Sayı: 2, 2003, s. 363.

³ Boholm, a.g.m., s. 160.

⁴ Cline, Preston B., *The Etymology of Risk*, 2004, <http://www.adventuremanagement.com/resources/documents/etymology-MASTER.pdf>, (03.07.2007).

Bu yüzden, kavramın tarihsel gelişimine bakmak oldukça yararlı olacaktır.

A. ANTİK YUNAN

Antik Yunan denildiğinde, akla ilk gelen kavramlardan birisi, mitolojidir. Mitoloji, aslında, “ilkel insanın doğa karşısındaki davranış biçimlerinin ve yorumlarının ürünleridir”; bir bakıma, “masalsı olayların incelenmesi”dir⁵. Ama mitoloji denilince, akla hemen Yunan mitolojisi gelir.

Yunan mitolojisi, esas itibarıyla Olympos Dağı’nı mekân tutmuş ölümsüzlerin öyküsünden oluşur. Gerçi, bu öyküde periler, hayvanlar, tuhaf varlıklar, kahramanlar, krallar ve sıradan insanların başından geçenler de yer alır. Ama bütün bu varlıkların başından geçen olaylarda, Tanrılar bir şekilde işe karışmaktadır. Çünkü Tanrıların izni olmaksızın ölümlü varlıkların bir şey yapması mümkün değildir⁶.

Ne var ki, mitolojik düşünüş tarzından felsefi düşünce tarzına geçiş de, yine Yunanlılar sayesinde olmuştur. Daha önce Tanrıların işleri olarak görülen şeyler, M.Ö. 6. yüzyıldan itibaren başlayan bir süreçle, “akıl” yoluyla açıklanmaya başlanmıştır⁷. Bu sorgulama, insanın kendi kaderine yön verebilmesine de imkân sağlamıştır. Durum bu olmakla birlikte Antik Yunan’da insanın, yine de daha önceden belirlenmiş bir düzen içinde tercihler yapabildiği anlaşılmaktadır. Bu dönemde risk karşılığı olarak kullanılan kelime, “kindunos”tur. Bu kelime, bir kayıp ihtimaline işaret etmekteydi. Kavram, bir bağlam (*context*) ve dolayısıyla kayıp ihtimali içinde olan birisinin belirsizlikle ilgili algılamasıyla yakından ilişkiliydi⁸.

B. ROMA

Antik Yunan’daki “kindunos”, Roma’da “periculum” kelimesiyle karşılanmıştır. “Periculum” da tehlikeyle, kayıpla ilişkili olarak tanımlanıyordu ama bu tanımда dikkati çeken nokta, risk karşılığı olarak kullanılan “periculum”un, birtakım olayların tehlikelerine işaret

⁵ Bayladı, Derman, *Mitoloji: Tanrıların Öyküsü*, İstanbul: Say Yayınları, 1997, s. 11.

⁶ Bayladı, a.g.m.: 11-13.

⁷ Tanilli, Server, *Uygarlık Tarihi*, İstanbul: Alkım Yayınevi, 2006, s. 39.

⁸ Cline, a.g.m. s.5.

etmek için değil de örneğin, cesur birisinin savaşırken ve dolayısıyla bu tehlikelerle etkileşim içine girerkenki durumunu ifade etmek için kullanılmasıydı⁹.

C. ORTA ÇAĞ

Roma döneminde risk kavramının karşılığı olarak kullanılan “periculum”, Orta Çağda “risiscus” veya “risicum” kelimeleriyle karşılanmaya başlanmıştır. Artık risk, kayıp ihtimali olan bir şeye girişmeyen bir şey kazanamayacağına işaret ederken sıkça kullanılan bir kavram haline gelmişti¹⁰. Orta Çağın özellikle son dönemlerinde yaşanan gelişmeleri (Rönesans, reform, ticaret yollarının gelişmesi, keşifler, vs.) de dikkate aldığımızda; risk kavramının önemi daha iyi anlaşılacaktır. İnsanlar kâr elde edebileceklerini ümit ederek uzun yolculukları göze almakta, ticaretle birlikte yeni bir sınıf ortaya çıkmakta ve bu sınıf daha önceki dönemlerde hiç alışılmamış taleplerle kralların karşısına çıkmakta; bu dönem Avrupa’da insanlar, bir anlamda, kendi kaderine sahip çıkmaya çalışmakta, örneğin, daha sonraki dönemde demokrasiye giden yolu açacak gelişmelerin yaşanmasında etkin rol oynamaktaydı.

“Risk” kelimesi ilk kez Rönesans’ın merkantilist dünyasında karşımıza çıkmaktadır. Bu dönemde gemiciler risk üstlenmek zorunda kalıyor, mülkiyet sahipleri gemilerini güvence altına almak istiyor, bankerler kayıplarını düşürmeye çalışıyorlardı. Bu alanlarda kullanılmaya başlanan risk kavramı, zamanla, gündelik dilde de kendisine bir yer bulmaya başlamıştı¹¹.

Orta Çağda yaşanan gelişmeler, risk karşılığı olarak farklı ülkelerin sözlüklerine farklı kelimelerin girmesini de beraberinde getirmiştir. Örneğin Fransa’da 1611 yılında yazılan bir sözlükte risk karşılığı olarak “risque” kelimesinin kullanıldığı ve bu kelimenin “tehlike” gibi karşılıklarının bulunduğu; daha sonra ihtimal hesaplamalarına ilişkin bilimsel gelişmelerin yaşandığı anlaşılmaktadır. Risk kelimesi İngilizce sözlüklere ilk kez “risk” şeklinde 1656 yılında girmiştir.

⁹ Cline, a.g.m. s: 6-7.

¹⁰ Cline, a.g.m. s. 8.

¹¹ Gregersen, a.g.m. s. 357.

“Risk” karşılığı olarak yine “tehlike” gibi kelimelerin seçildiği görülmektedir¹².

Hemen belirtmek gerekir ki, Batıda bu gelişmeler olurken, Doğuda, örneğin, Arap dünyasında “risk” karşılığı olarak “rızk” kelimesi kullanılıyordu. “Rızk” kavramı, “Allah tarafından size verilmiş olan her şey ve ondan elde ettiğiniz yarar”¹³ şeklinde tanımlanıyordu.

D. MODERN ÇAĞ

Günümüzde ise özellikle 1970’li yıllardan itibaren risk kavramının öne çıkmaya başladığı görülmektedir. Bu yıllarda nükleer santallerle ilgili korkuların, çevre sorunlarının da etkisiyle risk kavramı hep gündemde kalmış¹⁴; bugün ise yediğimiz gıdaların taşıdığı risklerden, erkek veya bayan olmanın risklerine kadar, risk kavramının pek çok konuyla bağlantılı olarak kullanıldığını görüyoruz.

3. RİSK VE “...”

A. RİSK VE KÜLTÜR

Risk, istatistik açısından, olumsuz bir olayın meydana gelme ihtimali¹⁵ şeklinde tanımlanmaktadır. Ama bu tanımda, iki unsurun saklı olduğunu gözden kaçırmamak gerekir: Birincisi, olumsuz bir olay, ikincisi de bu olumsuz olayın meydana geldiğinde etkileyeceği kişi, kurum ve toplum. Kurum veya toplumları da kurumu veya toplumu oluşturan insanlardan bağımsız ele almak mümkün olmadığına göre; ikinci unsurun, olumsuz bir olayı değerlendiren, algılayan insan olduğu söylenebilir. Örneğin, bir şirketin başka ülkedeki sermaye piyasalarındaki dalgalanmalardan nasıl etkileneceğine ilişkin değerlendirmeyi yapacak olanlar, bu şirkette çalışanlar olacaktır.

Belirli bir ihtimal dahilinde insanlar üzerinde olumsuz etkide bulunacağı belirtilen olayın, örneğin depremin kendisi objektiftir, oradadır, insanların iradesinin, tercihlerinin dışında meydana gelir. Meydana gelen deprem, deprem bölgesindeki şirketleri etkiler. Bu açıdan

¹² Cline, a.g.m. s: 9-15.

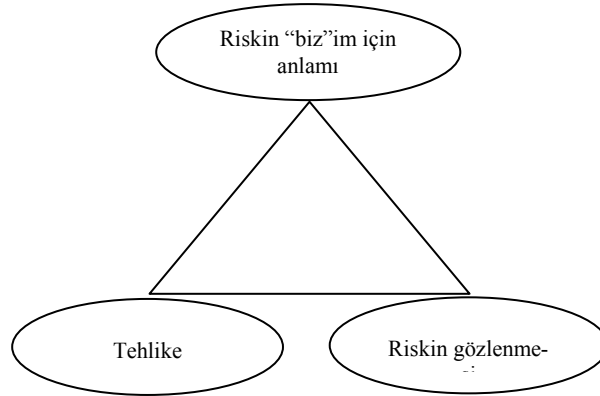
¹³ Wharton, F., “Risk Management: Basic Concepts and General Principles”, *Risk: Analysis, Assessment and Management*, (ed.) J. Ansell ve F. Wharton, New York: John Wiley & Sons, 1992, s. 4.

¹⁴ Gregersen, a.g.m. s. 357.

¹⁵ Boholm, a.g.m. s. 161.

bakıldığında riskin bir yönüyle objektif olduğu söylenebilir. Ama depremle ilgili olarak ortaya konan şeylerin insanlar tarafından algılanışı, aynı değildir. Örneğin, dünyayı bir hayvanın boynuzunda ve depremi de bu hayvanın kafasını çevirmesinin bir sonucu meydana gelen bir olay şeklinde tasavvur eden bir toplumdaki deprem riski algılaması ile bugünün Batılı toplumlarında yaşayan insanların deprem riski algılaması arasında önemli farklılıklar olacaktır. Şu halde riskin, sosyal olarak inşa edilen bir kavram olduğunu; bu yönüyle de kültürle iç içe geçtiğini söylemek mümkündür¹⁶.

Bu yönü dikkate alındığında (*Şekil 1*'de görüldüğü gibi) risk kavramının, hem –örneğin- depremin sebepleri, etkileri gibi konuların incelenmesi gerektiği için doğa bilimlerini, hem insanların davranışlarının bu doğa olayları ile etkileşim içine girdiğini anlamak bakımından sosyal bilimleri, hem de bütün bu olup bitenleri nasıl anlamlandırdığımız üzerinde kafa yorabilmek için teolojiyi ilgilendirdiği ileri sürülmektedir¹⁷.

Şekil 1: Risk Üçgeni (Gregersen, 2003: 359).

Bununla bağlantılı olarak şunu da belirtmekte yarar var: Risk bir madde (*substance*), bağımsız olarak varolan bir varlık da değildir. Her zaman, (riskin etkisine maruz kalan) belirli bir kimse için bir şeyin (bir olayın) riskinden söz edilir. Örneğin aslan, bir hayvandır ve

¹⁶ Gregersen, a.g.m. s. 355; Boholm, a.g.m. s. 161.

¹⁷ Gregersen, a.g.m. s. 357.

risk değildir. Ama aynı aslan, insanoğlu için bir risk oluşturur. Aynı şekilde bir araba, risk değildir. Ama hızla sürülen aynı araba, yolda oynayan bir çocuk için risktir¹⁸.

B. RİSK VE BELİRSİZLİK

Belirsizlik, yaşamımızda önceden tahmin edilemeyen, düzensiz bir şekilde ortaya çıkan şeylere işaret eder. Eğer önceden tahmin edemediğimiz, öngöremediğimiz şeylere olumlu bir değer yüklüyorsak kullandığımız kavram “şans” veya “talih”; olumsuz bir değer yüklüyorsak kullandığımız kavram “risk”tir. Şu halde risk, belirsizliğin olumsuz yanlarını olumlu hale getirme çabası olarak da görülebilir¹⁹.

C. RİSK VE KADER

Çeşitli dinlerde kader, insanın kaçamayacağı gelecek anlamına gelmektedir. Bu yönüyle kader, insanın kendisini ilgilendiren ama kontrol edemediği alana işaret eder. Oysa risk, insanı olumsuz bir şekilde etkileyen belirsizliklerle dolu bir geleceğe işaret eder ama insan, bu belirsizlikleri az veya çok belirli hale getirmeye çalışır²⁰. Bunda başarılı olduğu ölçüde, kendisini etkileyen olayın risklerini azaltmış olmaktadır.

D. RİSK VE ŞANS

Bazen kader kavramının yerine “şans (*luck*)” kavramı da kullanılır. Hiçbir şekilde kontrol edemediğimiz şeyler karşılığında “şans” kavramı kullanılmaktadır. Örneğin, “Şans eseri canını kurtardı” gibi ifadelerde, bir kimsenin canının tehlikeli bir durumdan kurtulmuş olduğunu ama bu kurtuluştaki söz konusu kimsenin hiçbir şekilde müdahalesinin olmadığını belirtmiş oluruz. Şans veya şanssızlık, bazen doğumla (erkek veya kadın olmak gibi), bazen şartlara bağlı olarak (zehirli atıkların bulunduğu bir yerde yaşamak gibi) bazen de eylemlerimizin sonucunda ortaya çıkabilir²¹.

¹⁸ Gregersen, a.g.m. s. 358.

¹⁹ Boholm, a.g.m. s. 167.

²⁰ Boholm, a.g.m. s. 166.

²¹ Fredriksen, Stale, “Luck, Risk and Blame”, *Journal of Medicine and Philosophy*, Cilt: 30, 2005, s. 536.

Ne var ki, kişileri veya şirketleri etkileyen olumsuz şeylerin tamamını “şans”a bağlı olarak açıklamak mümkün değildir. Çünkü bizi etkileyen şeylerin önemli bir bölümü, üzerinde kontrol kurulabilecek özelliklere sahiptir²². Sağlık sorunları yaşıyor olmamızın bir sebebi anne-babamızdan miras aldığımız genler olabilir, ama yapıp ettiklerimizin, yiyip içtiklerimizin de en az “şans” faktörüne bağlı saydığımız şeyler kadar sağlığımızın üzerinde etkili olduğunu unutmamak gerekir.

Risk değerlendirmesi yaparken yaşamın “kader” veya “şans” kavramıyla açıklanan yönlerinin adil olduğu; eğer bir kimse bunun dışında hareket ediliyorsa bu kimsenin yapıp ettiklerinin sonucuna katlanması gerektiği veyahut da sorumlu davranarak risklerden kaçınabileceği varsayımı vardır²³. Oysa gerçek yaşamda kontrolümüzün dışındaki faktörlerin hayli karmaşık ve başımıza gelenlerin ne kadarının bu faktörlerden ne kadarının da bizim tercihlerimizden kaynaklandığını tespit etmenin oldukça güç olduğunu biliyoruz. Eğer aksini düşünür ve riskle karşılaşan her insana, bu senin sorumluluğundaydı dersek; bu, söz konusu insanı kontrol edemediği şeylerin sonuçlarından dolayı suçlamak anlamına gelebilir²⁴.

E. RİSK VE UMUT

Risk, gelecekteki belirsizliklerin ölçülebileceği ve ölçülmüş belirsizliklerle mücadele etmekle yaşamın daha da güvenli olabileceği beklentisidir²⁵. Bu anlamda risk ile umut kavramı arasında yakın bir ilişkinin olduğu görülmektedir. Ama bu ilk bakışta görülen yakınlık, bizi yanıltmamalıdır. Çünkü risk ile umut arasında dikkate alınması gereken farklılıklar da bulunmaktadır. Bunları şu şekilde sıralamak mümkündür²⁶:

a) Umut, normal bir hesaplamanın ötesinde gelecekte ortaya çıkabilecek yeni imkânlarla ilgilidir. Bu açıdan umut, güvenin (*trust*) üzerine inşa edilir; oysa risk veya beklenti, rasyonel olarak kontrol edilen tahminlere dayanır.

²² Fredriksen, a.g.m. s. 536.

²³ Fredriksen, a.g.m. s. 538.

²⁴ Fredriksen, a.g.m. s. 541.

²⁵ Gregersen, a.g.m. s. 359–360.

²⁶ Gregersen, a.g.m. s. 360.

b) Umut, nötr olamaz; bizler, ancak iyi şeyleri umut edebiliriz. Oysa risk, kötü de olabilir. Örneğin iklim bilimciler, her ne kadar istemeseler de bir küresel ısınmayı bekleyebilirler.

c) Umut, benliğimizin önündeki engelleri ortadan kaldırmak, zihnimizdeki prangaları yıkmaktır. Oysa risk veya beklenti, aklın sınırlarının ötesindeki bir alana işaret etmez.

4. SİGORTACILIK SEKTÖRÜ ÜZERİNE DEĞERLENDİRMELER

A. DAHA GÜVENLİ BİR HAYAT

Sigorta, “aynı rizikonun tehdidi altında bulunan bir topluluğun bir araya gelerek doğabilecek hasarlara birlikte karşı koymasını”²⁷. Bu yönüyle sigorta, aynı kaderi paylaşanların bir dayanışmasını ifade eder.

Sigortadan beklenen en önemli yararlarından bir tanesi, önleyici önlemlerin alınmasını teşvik edici nitelikte olmasıdır²⁸. Birinci düzen veya temel riskler diye kavramsallaştırılan riskleri ortadan kaldırmak mümkün değildir ama kendi eylemlerimiz veya eylemsizliklerimizin sonucu ortaya çıkan riskleri azaltmak mümkündür. Bu, riski azaltmak için bir şeyler yapabileceğimiz anlamına geliyor. Ama bu noktada, riskin karşılığı olan güvenliğin hiçbir zaman geri gelmeyeceğini, sadece daha güvenli bir dünyada daha güvenli bir hayat için mücadele edebileceğimizi akılda tutmak gerekiyor²⁹.

Sigortacılık sektörü, sigortanın uzun vadede daha güvenli bir hayat sürmemiz yönünde bir katkısının olacağını topluma anlatabilmenin yollarını aramalıdır.

B. İNSAN DAVRANIŞINA VURGU

Risk kavramının tarihsel gelişimine bakıldığında iki şeye dikkat çekmek gerekmektedir. Birincisi, kavramın “tehlike” vb. gibi kavramlar karşılığında kullanılması; ikincisi, tehlikeli olayın tek başına “risk” olarak anlaşılması, onun yerine bir kimsenin “tehlikeli” olan şeyle etkileşim halinde bulunmasına vurgu yapılmasıdır. Şu halde,

²⁷ Güvel, E. Alper ve Afitap Ö. Güvel, *Sigortacılık*, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2004. s. 23.

²⁸ Güvel ve Afitap, a.g.e. s. 30.

²⁹ Gregersen, a.g.m. s. 358.

“risk” kavramının tarihsel gelişiminden yola çıkılarak şunlar söylenebilir: Sigortacılık sektörü, sigorta yaparken, sadece risk kaynaklarına vurgu yaparak iş yapmaya çalışmak yerine, söz konusu risk kaynaklarıyla temas eden, etkileşim içine giren insanların davranışlarının önemine vurgu yapmalıdır.

C. DİRAYETLİ BİR TOPLUM

Toplumumuzun başına gelen riskler karşısında “kaderci” bir tutum takındığı ve bu yüzden karşılaştığı riskler karşısında önleyici, koruyucu önlemler almak yerine yara sarıcı önlemler aldığı³⁰ bilinmektedir. Aslında sigorta da, korunmak için kendimizi sigortaladığımız risklerle karşılaştığımızda yaralarımızı saran bir özelliğe sahiptir. Ama sigortanın yararları sadece yaralarımızı sarmaktan ibaret değildir. Üstelik sigortacılık, iş başa düştükten sonra çözüm aramak yerine, daha baştan çözüm aramaya dayalı olması bakımından da bizleri dirayetli bir toplum modeline yaklaştıracak bir çözüm yoludur³¹.

D. DEĞERLİ HEDEFLER İÇİN RİSK ALMAK

Güvenli olmak için riskten kaçınmak tercih edilebilir ama bizim için değerli olan bazı hedeflere ancak risk alınarak ulaşılabileceğini unutmamak gerekir³². Örneğin, dünyamızın güvenli olmadığını söyleyip çocuk yapmamak veya reddedilirim korkusuyla aşık olduğu erkeğe/kıza evlilik teklifinde bulunmamak, birincisinde bir çocuk sahibi olmanın, ikincisinde ise evlenmenin sağlayacağı mutluluktan mahrum olmak anlamına gelecektir. Sigortacılık sektörü, risk alınarak ulaşılabilecek değerli hedeflerin neler olabileceğini bizlere anlatabilmelidir.

E. KARŞILAŞTIRMALI DEĞERLENDİRMELERE DİKKAT ÇEKMEK

Risk kavramının belirsizlikle yakından ilişkili olduğu, kırılganlığın (*vulnerability*) da belirsizliği artırdığı bilinmektedir. Bugünün toplumları, hayli uzmanlaşmış kurumlara sahiptir ama bu kurumlar,

³⁰ Balamir, Murat, “Kaderci Toplumun Yeniden Üretimi: Türkiye Afetler ve İmar Mevzuatının İrdelenmesi”, *Kentsel Yerleşmeler ve Doğal Afetler*, (der.) E. M. Komut, Ankara: Mimarlar Odası Yayınları, 2000. s. 101.

³¹ Balamir, a.g.e. s. 118.

³² Gregersen, a.g.m. s. 361.

aynı zamanda, belirli grupların saldırılarına açık hale gelmiştir. Para piyasaları bunlardan birisidir. Küreselleşmenin etkisiyle artık toplumlar birbirine daha fazla bağımlıdır ve dünyanın bir başka ucundaki gelişmeler, artık bizi de etkilemektedir. Bunun için, ABD'deki ipotekli konut kredileri piyasasındaki gelişmelerin dünyayı nasıl etkilediğine bakmak yeterli olacaktır. Muz ithalatı yapan bir ülke olarak, ekvatordaki iç karışıklıkların bizi etkilemeyeceğini söyleyemeyiz. Bir de şu sorun var: Bizleri risklerden korumasını beklediğimiz sistemler de ayrıca bir risk kaynağı olabilmektedir; MERNİS projesinin çökmesi gibi.

Bütün bu riskleri üstlenmek yerine paylaşmanın beraberinde getireceği yararlar üzerinde daha fazla durulmalı, hem ülke içinde hem de ülkeler arasında risklerini sigortalayanlarla sigortalamayanlar arasında ne gibi farklar olduğu, daha açık bir şekilde ortaya konulmalıdır.

E. AZAMI İYİ NİYET VE AHLAKİ TEHLİKE

Bilgisayarlarla bazı riskleri modellemeye çalışıyoruz. Ama modellere dahil ettiğimiz her bir faktör, hiçbir zaman, "A şöyle olursa B şöyle olabilir" öngörüsünde olduğu gibi, önceden belirlendiği şekilde etkide bulunmaz³³. Bu türden sapmalara karşı hazırlıklı olmak gerekir. Bu yüzden, sigortacılık sektörü, sigortalananlara aslında ne yapıldığını çok açık bir şekilde anlatmalıdırlar. Aksi halde ahlaki tehlike denilen durumla karşı karşıya kalınacaktır.

Hemen belirtmek gerekir ki, Takao ve Okura³⁴,ya göre sigortacılık sektöründe ahlaki tehlike bu sektörün işleyişinin doğal bir sonucudur. Buna mani olmak için birtakım cezalar öngörülerek ahlaki tehlikenin olmadığı bir sigorta sektörünün oluşması teşvik edilmelidir. Sigortacılık sektöründe önemli bir yere sahip olan azami/mutlak iyi niyet kuralı, ahlaki tehlikenin varlığını göz ardı etmemelidir.

F. HAYATIMIZ ADİL BİR OYUN MU?

Hayatın sadece bir oyundan, üstelik de adil bir oyundan ibaret olduğu, dolayısıyla atılan her adımın, bir anlamda alınan her türlü ris-

³³ Gregersen, a.g.m. s. 366.

³⁴ Takao, Atsushi ve Mahito Okura, "An Experimental Approach to the Effectiveness of an Incentive System Against Moral Hazard in the Insurance Market", *Journal of Risk Research*, Cilt: 4, Sayı: 3, 2001, 298.

kin sonuçlarından sorumlu tutulmanın da adil olacağı varsayımı³⁵ eleştiriye açıktır. Çünkü ne hayat, örneğin, bir tavla oyunundaki kadar kuralları ve kapsamı belirli bir oyundur, ne de atılan her adımın sonuçları, bir tavla zarının atılması durumunda ortaya çıkabilecek ihtimaller kadar belirlidir. Hal böyle olunca, hayat bir rulet veya tavla oyunundaki kadar belirli olmadığından, belirsizlik altında eylem ile eylemlerimizin sonuçlarından sorumlu olma şeklinde bir ilişki kurmak, her zaman kolay olmamaktadır³⁶. Bir başka ifadeyle, belirsizlik altında eylemde bulunan ve bir zararla karşılaşan herkesin, aynı zamanda eylemlerinin sonuçlarından sorumlu tutulması, adil olmayabilir. Bu açıdan bakıldığında sigorta, sorumlulukların paylaşılmasının bir yolu gibi gözükmektedir.

5. SONUÇ

Çocukluktan çıkıp erişkin insanlar haline gelmenin bir yolu, gerçeklerin farkında olmak, risklerle dolu bir dünyada yaşıyor olduğumuzu kabullenmekten geçiyor.

Aldığımız her riskin sonuçlarından sorumlu tutulabilmemiz için en azından şu şartların yerine gelmiş olması gerekir³⁷:

- a) Oyuna gönüllü olarak girmiş olmalıyız.
- b) Kurallar, bilinmelidir ve her katılımcı için aynı olmalıdır.
- c) Değişik muhtemel sonuçların nasıl elde edileceğine dair kapsamlı bir listeye birlikte alternatif eylemlerden oluşan kapsamlı bir liste bulunmalıdır.

Gerçek hayatta, bu üç kuralın da bir karşılığı yok. Kimse kendisi istediği için dünyaya gelmiyor. Oynadığımız oyunun kurallarını tam olarak bilmiyoruz ve üstelik bazı kurallar, bazıları için yok sayılabiliyor. “Attığımız taşın ürküttüğümüz kurbağaya değip değmeyeceği”ni ise her zaman kestiremiyoruz.

Eğer hayatımızın “kader”imizle tamamen belirlenmiş olduğu şeklinde bir anlayışla hareket etmiyor; aksine, dünyanın, bizleri risk almaya ve uzun vadede ödüllendirmeye davet eder tarzda yaratıldığını

³⁵ Fredriksen, a.g.m. s. 538.

³⁶ Fredriksen, a.g.m. s. 544.

³⁷ Fredriksen, a.g.m. s. 545.

düşünüyorsak³⁸; risk ve risk almak hayatımızın bir parçası olmaya devam edecektir. Hal böyle olunca, sigortacılık sektörünün önemi azalmayacak, aksine artacaktır.

Gerçek hayatta sadece kontrol alanımızın içindeki eylemlerimizden sorumlu tutulmuyoruz. Örneğin, çocuklarımızın davranışlarından, başkalarına verdikleri zararlardan dolayı da sorumlu tutuluyoruz. O zaman sorumluluk kavramını, “sosyal sorumluluk” kavramı şeklinde algılamak, bu çerçevede “arkadaşlık, aşk, güven”³⁹ gibi sorumluluk üstlenmemizi mümkün kılan kavramlara müracaat etmek gerekli olacaktır. Böyle bir sorumluluğa başvurmak, insanın sosyal hayata dahil olmasıyla gerekçelendirilebilecektir⁴⁰. İşte sigortacılık sektörü, tam da böyle bir zeminde yükselmeye devam ediyor. Bizi, dünyanın bir başka ucundaki insanlarla bağlantılı hale getiriyor.

Ülkemizde sigortacılık sektörü, başına gelenlere “Kader, kismet, ne yapalım!” diyen insanlar varolduğu sürece büyüemeyecek; sınırlı sayıda insana hitap etmeye devam edecektir. Toplumun önemli bir kesiminin kendisini dinle ilişkilendirdiği, siyasal hayatın ve hatta siyasal rejimin dinle ilişkili kavramlar etrafındaki tartışmalardan dolayı kilitlendiği bir ülkede; belki, aynen eski Yunan’da olduğu gibi, insanların ancak daha önceden belirlenmiş Tanrısal bir düzen içerisinde tercihler yapabildiği ve bu tercihlerle kendi kaderine yön verebildiği anlayışıyla yola koyulmak, bir çıkış noktası olabilir. Aksi bir tutum, dini toplumsal hayattan uzak tutan lâiklik tartışmalarında olduğu gibi, geniş kitleleri sigortacılık sektöründen uzak tutmaya devam edecektir. Çünkü sigortacılık sektörünün varlık nedeni olan risk kavramı, *Şekil 1*’de görüldüğü gibi, bir yönüyle teolojiktir.

³⁸ Gregersen, a.g.m. s. 368.

³⁹ Fredriksen, a.g.m. s. 549.

⁴⁰ Fredriksen, a.g.m. s. 552.

Kaynakça

Balamir, Murat, “Kaderci Toplumun Yeniden Üretimi: Türkiye Afetler ve İmar Mevzuatının İrdelenmesi”, *Kentsel Yerleşmeler ve Doğal Afetler*, (der.) E. M. Komut, Ankara: Mimarlar Odası Yayınları, 2000.

Bayladı, Derman, (1997), *Mitoloji: Tanrıların Öyküsü*, İstanbul: Say Yayınları.

Boholm, Asa, (2003), “The Cultural Nature of Risk: Can There Be an Anthropology of Uncertainty?”, *Ethnos*, Cilt: 68, Sayı: 2, s. 159-178.

Cline, Preston B., (2004), *The Etymology of Risk*, <http://www.adventuremanagement.com/resources/documents/etymology-MASTER.pdf>, (03.07.2007).

Fredriksen, Stale, (2005), “Luck, Risk and Blame”, *Journal of Medicine and Philosophy*, Cilt: 30, s. 535-553.

Gregersen, N. Henrik, (2003), “Risk and religion: Toward a theology of risk taking”, *Zygon*, Cilt: 38, Sayı: 2, s. 355-376.

Güvel, E. Alper ve Afitap Ö. Güvel, *Sigortacılık*, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2004.

Takao, Atsushi ve Mahito Okura, (2001), “An Experimental Approach to the Effectiveness of an Incentive System Against Moral Hazard in the Insurance Market”, *Journal of Risk Research*, Cilt: 4, Sayı: 3, s. 291-301.

Tanilli, Server, (2006), *Uygarlık Tarihi*, İstanbul: Alkım Yayınevi.

Wharton, F., (1992), “Risk Management: Basic Concepts and General Principles”, *Risk: Analysis, Assessment and Management*, (ed.) J. Ansell ve F. Wharton, New York: John Wiley & Sons, s. 1-14.

